

HỌC VIỆN NGÂN HÀNG
KHOA LÝ LUẬN CHÍNH TRỊ

TIỂU LUẬN KẾT THÚC HỌC PHẦN

Học phần: **KINH TẾ CHÍNH TRỊ MÁC LÊNIN**

ĐỀ TÀI: Phân tích quan hệ cạnh tranh và độc quyền trong nền kinh tế thị trường. Liên hệ thực tiễn Việt Nam hiện nay.

Giảng viên hướng dẫn : **PHẠM THANH HIỀN**

Sinh viên thực hiện : **ĐÀO VĂN SANG**

Lớp : **K23ATCC**

Mã sinh viên : **23A7510117**

Hà nội, ngày 9 tháng 6 năm 2021

MỤC LỤC

MỞ ĐẦU	3
PHẦN 1	
<i>KHÁI QUÁT QUAN HỆ CẠNH TRANH VÀ ĐỘC QUYỀN TRONG NỀN KINH TẾ THỊ TRƯỜNG</i>	4
1. Khái niệm về quan hệ cạnh tranh và độc quyền trong nền kinh tế thị trường.....	4
1.1. Khái niệm về cạnh tranh.....	4
1.2. Khái niệm về độc quyền.....	4
1.3. Cạnh tranh và độc quyền trong nền kinh tế thị trường.....	4
2. Nguyên nhân ra đời và tác động của cạnh tranh và độc quyền trong nền kinh tế thị trường.....	5
2.1. Nguyên nhân ra đời của cạnh tranh và độc quyền trong nền kinh tế thị trường.....	5
2.2. Tác động của cạnh tranh và độc quyền trong nền kinh tế.....	6
PHẦN 2	
<i>THỰC TRẠNG CỦA CẠNH TRANH VÀ ĐỘC QUYỀN. LIÊN HỆ TẠI VIỆT NAM HIỆN NAY</i>	7
1. Thực trạng của cạnh tranh và độc quyền hiện nay.....	7
2. Liên hệ Việt Nam ta hiện nay.....	8
PHẦN 3	
<i>GIẢI PHÁP CHO NHỮNG MẶT TIÊU CỰC VỀ CẠNH TRANH VÀ ĐỘC QUYỀN</i>	11
KẾT LUẬN	13

MỞ ĐẦU

Quan hệ cạnh tranh và độc quyền trong nền kinh tế thị trường hiện nay đang là vấn đề nóng dần nên khi mà đại dịch Covid-19 bắt đầu xuất hiện vào năm 2019, đặc biệt là trên lĩnh vực công nghệ khi mà mọi người phải ở nhà làm việc để tránh dịch bệnh. Từ đó độc quyền về công nghệ lại ảm đạm và gần đây trở lên nhức nhối trong xã hội đặc biệt là trong giới kinh doanh. Độc quyền rất tốt nó giúp xã hội phát triển, điển hình là các công ty không ngừng cạnh tranh cho ra nhiều sản phẩm mới tốt hơn cải tiến hơn cho người dùng, lợi nhuận của các doanh nghiệp từ đó mà tăng lên. Nhưng kéo theo những mặt lợi, tích cực đó ta không thể không kể đến những tiêu cực mà cạnh tranh và độc quyền mang lại như gian lận, tăng giá, trì trệ ỷ lại độc quyền không chịu đổi mới,... Những hệ quả đó gây ảnh hưởng đến sự cạnh tranh trong thị trường rất lớn đặc biệt hơn là sẽ ảnh hưởng đến chính trị của quốc gia thế giới vì kinh tế luôn đi đôi với chính trị.

*Vì sự cấp bách, mang tính thời sự của vấn đề trên, tôi là một sinh viên, thế hệ trẻ của đất nước xin chọn chủ đề **“Phân tích quan hệ cạnh tranh và độc quyền trong nền kinh tế thị trường và liên hệ thực tiễn Việt Nam hiện nay”** để bàn luận.*

PHẦN 1

KHÁI QUÁT QUAN HỆ CẠNH TRANH VÀ ĐỘC QUYỀN TRONG NỀN KINH TẾ THỊ TRƯỜNG

1. Khái niệm về quan hệ cạnh tranh và độc quyền trong nền kinh tế thị trường

1.1. Khái niệm về cạnh tranh

-Cạnh tranh là sự ganh đua những chủ thể kinh tế với nhau nhằm có được những ưu thế về sản xuất cũng như tiêu thụ và thông qua đó các chủ thể kinh tế thu được lợi ích quốc gia.

Như vậy kinh tế ngày càng phát triển thì cạnh tranh trên thị trường ngày càng quyết liệt hơn. Cạnh tranh có thể diễn ra giữa các chủ thể trong nội bộ ngành cũng có thể giữa các chủ thể trong các ngành khác nhau.

1.2. Khái niệm về độc quyền

-Độc quyền là sự liên minh giữa các doanh nghiệp lớn, nắm trong tay phần lớn việc sản xuất và tiêu thụ số loại hàng hóa, có khả năng định ra giá cả độc quyền, nhằm thu lợi nhuận độc quyền cao.

1.3. Cạnh tranh và độc quyền trong nền kinh tế thị trường Độc quyền sinh ra là do sự cạnh tranh tự do nhưng ta thấy độc quyền không thủ tiêu cạnh tranh mà trái lại nó còn làm cạnh tranh trở lên gay gắt hơn. Trong thị trường hiện nay ta không chỉ thấy sự cạnh tranh giữa các chủ thể sản xuất kinh doanh nhỏ mà ta còn thấy sự cạnh tranh gay gắt giữa các tổ chức độc quyền. Đó là:

Thứ nhất: Cạnh tranh giữa các tổ chức độc quyền với các doanh nghiệp ngoài độc quyền. Sự cạnh tranh này diễn ra chủ yếu là các tổ chức độc quyền thường tìm cách để chi phối, thôn tính các doanh nghiệp ngoài độc quyền bằng nhiều phương pháp như độc quyền tín dụng, độc quyền vận tải, độc quyền nguyên liệu đầu vào, ... để loại bỏ các chủ thể kinh tế yếu ra khỏi thị trường.

Thứ hai:Cạnh tranh giữa các tổ chức độc quyền với nhau.Loại hình cạnh tranh này lại bao gồm nhiều hình thức: cạnh tranh giữa các tổ chức độc quyền trong cùng một ngành kết thúc bằng một sự thỏa hiệp giữa hai bên hay sự phá sản của một chủ thể kinh tế tham gia cạnh tranh, cạnh tranh giữa các tổ chức độc quyền khác ngành thì có liên quan đến nguồn lực đầu vào...

Ba là:Cạnh tranh trong nội bộ các tổ chức độc quyền.Những doanh nghiệp hợp tác cùng tham gia một tổ chức độc quyền cũng cạnh tranh với nhau không ít để đưa mình lên chiếm ưu thế trong hệ thống.Các thành viên trong tổ chức độc quyền cũng có thể cạnh tranh với nhau để chiếm tỷ lệ cổ phần không chế, từ đó chiếm địa vị chi phối và phân chia lợi ích có lợi hơn.

Trong nền kinh tế thị trường hiện nay,cạnh tranh và độc quyền luôn cùng tồn tại song song với nhau.Mức độ khốc liệt của cạnh tranh và mức độ độc quyền hóa phụ thuộc vào mỗi hoàn cảnh cụ thể của nền kinh tế thị trường.

2.Nguyên nhân ra đời và tác động của cạnh tranh và độc quyền trong nền kinh tế thị trường

2.1.Nguyên nhân ra đời của cạnh tranh và độc quyền trong nền kinh tế thị trường

-Do quốc tế hóa đời sống kinh tế, sự bành trướng của liên minh độc quyền quốc tế, bùng nổ rõ nhất là vào cuối thế kỉ XIX,những thành tựu khoa học kĩ thuật mới như lò luyện kim các máy móc ra đời như động cơ diezen, các phương tiện vận tải như xe hơi tàu thủy xe máy,...

- Sự phát triển của hệ thống tín dụng tạo một đòn bẩy to lớn để góp phần hình thành nên các tổ chức cạnh tranh độc quyền.Các tổ chức độc quyền này có quyền ấn định giá mua giá bán giá nhập nguyên liệu để thu lợi nhuận độc quyền mình mong muốn.

-Cạnh tranh mạnh mẽ như thế làm cho các doanh nghiệp vừa và nhỏ lần lượt bị phá sản hàng loạt chỉ còn tồn tại lại các doanh nghiệp lớn.Vì thế muốn tồn

tại được các doanh nghiệp nhỏ phải liên kết với nhau để chiếm vị thế trên thị trường, việc này góp phần không nhỏ dẫn đến cạnh tranh độc quyền.

-Cuối cùng là nguyên nhân cốt lõi nhất là do sự phát triển của khoa học kỹ thuật ngày càng hiện đại cùng với các quy luật kinh tế chi phối như: quy luật giá trị thặng dư, quy luật tích lũy, tích tụ, tập trung sản xuất,... ngày càng mạnh mẽ làm biến đổi cơ cấu xã hội theo hướng tập trung quy mô lớn.

2.2. Tác động của cạnh tranh và độc quyền trong nền kinh tế

❖ Tác động tích cực

-Độc quyền tạo ra động lực và tác động to lớn trong sự phát triển khoa học công nghệ ngày càng làm ra các sản phẩm tốt hơn phục vụ đời sống do tập trung được nguồn lực, nguồn vốn cao.

-Độc quyền làm tăng năng xuất lao động nâng cao năng lực cạnh tranh của bản thân tổ chức độc quyền.

-Độc quyền tạo được sức mạnh kinh tế góp phần thúc đẩy kinh tế theo hướng lớn hiện đại.

❖ Những tác động tiêu cực

-Độc quyền gây ra cạnh tranh không hoàn hảo dẫn tới thiệt hại cho người tiêu dùng xã hội nhất là về giá cả do các công ty độc quyền có quyền ấn định về giá sản phẩm.

-Độc quyền cũng kìm hãm sự phát triển tiên bộ của khoa học kỹ thuật từ đó dẫn đến sự kìm hãm phát triển xã hội do các công ty độc quyền không chịu đổi mới.

-Độc quyền chi phối các quan hệ kinh tế xã hội do kinh tế tập chung vào một công ty lớn làm tăng phân hóa giàu nghèo, nguy hiểm hơn nữa là khi kinh tế tập trung lớn vào một công ty thì công ty hay tập đoàn đó sẽ áp đảo về chính trị.

PHẦN 2

THỰC TRẠNG CỦA CẠNH TRANH VÀ ĐỘC QUYỀN. LIÊN HỆ TẠI VIỆT NAM HIỆN NAY

1. Thực trạng của cạnh tranh và độc quyền hiện nay

Thật vậy cạnh tranh và độc quyền hiện nay đang là vấn đề nóng nhất là trên lĩnh vực công nghệ, xuất hiện các ông lớn thôn tóm nền kinh tế gây hậu quả nghiêm trọng cho phát triển kinh tế kìm hãm sự phát triển xã hội, điển hình trong độc quyền này phải nói đến Google. Trong tuyên bố đưa ra hôm 12/5, nhà chức trách Italy cho biết, thông qua Android và Google play, Google có được vị thế thống trị, cho phép họ kiểm soát tầm với của nhà phát triển đến người dùng cuối. $\frac{3}{4}$ người dùng smartphone của nước này đang dùng Android. Theo nhà chức trách, Google không cho JuicePass – ứng dụng xe điện của Enel X hoạt động trên Android Auto – nhằm hạn chế lượng sử dụng của nó, trong khi lại ưu tiên Google map. Google đã JuicePass trên Android Auto trong 2 năm, khiến Enel X gặp khó khăn khi xây dựng nền tảng người dùng.

Hành vi của Google có thể gây ảnh hưởng đến quá trình phát triển xe điện trong giai đoạn quan trọng, tạo hiệu ứng tiêu cực đến sự phổ biến của xe điện.

Hay như vừa rồi vụ phạt tập đoàn Alibaba Trung Quốc đã phạt tập đoàn này hơn 2 tỷ USD do hành vi độc quyền cụ thể là Alibaba bị điều tra về quy định buộc các nhà bán lẻ nếu muốn bán hàng trên các nền tảng của tập đoàn này phải ký cam kết không đưa sản phẩm của họ lên các nền tảng mua sắm trực tuyến khác.

Như vậy cho ta thấy thực tế vấn đề độc quyền hiện nay rất phức tạp và ngày càng tinh vi hơn. Tuy nhiên, xu hướng phát triển của cạnh tranh thường dẫn tới độc quyền nếu ta xét về bản chất của cạnh tranh, nếu không có sự định hướng và điều chỉnh, sẽ phát triển theo quá trình sau: từ cạnh tranh lành mạnh

sang cạnh tranh không lành mạnh, đi tới cạnh tranh mang tính độc quyền, cuối cùng là xuất hiện độc quyền làm triệt tiêu cạnh tranh trên thị trường và gây ra những hậu quả tiêu cực cho nền kinh tế và đời sống xã hội như: hạn chế, kiểm soát mức sản xuất, mức đầu tư cải tiến kỹ thuật, nâng giá thu lợi nhuận độc quyền...

2. Liên hệ Việt Nam ta hiện nay

Hiện nay, nền kinh tế Việt Nam đang trong thời kì chuyển đổi từ nền kinh tế kế hoạch tập trung sang nền kinh tế thị trường. Do còn mới lên cũng chưa xuất hiện những tổ chức độc quyền lớn nhưng một trong những vấn đề cần giải quyết là tình trạng độc quyền của các doanh nghiệp nhà nước. Sự tồn tại quá nhiều doanh nghiệp nhà nước (rất nhiều trong số đó kinh doanh không hiệu quả) và việc độc quyền của doanh nghiệp nhà nước trong nhiều lĩnh vực là một trong những lý do không phát triển mạnh được thị trường ngoại nước. Để 4 hội nhập kinh tế thế giới cũng như đảm bảo các điều kiện gia nhập các tổ chức lớn trong thời gian tới và tránh thua thiệt trong thương mại quốc tế, vấn đề này cần phải được hoàn thiện để quy định một mức độ hợp lý cho sự độc quyền của các doanh nghiệp nhà nước, vừa phù hợp với thông lệ quốc tế, vừa đảm bảo thúc đẩy sản xuất trong nước phát triển.

Thực tế ở Việt Nam hiện nay có hai loại hình độc quyền sau: loại thứ nhất là kết quả cạnh tranh trong nền kinh tế thị trường. Ta lấy ví dụ về công ty Coca Cola được coi là ví dụ về hình thức độc quyền là kết quả của cạnh tranh trên thị trường nước uống có ga của Việt Nam. Tuy thế, nền kinh tế thị trường Việt Nam vẫn đang ở giai đoạn đầu của sự phát triển, vì vậy, cho đến nay chỉ có một vài trường hợp liên quan đến độc quyền là kết quả của cạnh tranh trong nền kinh tế thị trường. Chắc chắn trong tương lai, loại hình độc quyền này sẽ phổ biến hơn. Tuy nhiên, đây là hiện tượng bình thường của bất kỳ nền kinh tế cạnh tranh nào. Theo kinh nghiệm của các nước có nền kinh tế thị trường phát triển, vấn đề này sẽ được giải quyết bằng những quy định về

chống độc quyền trong luật cạnh tranh như các quy định về cấm đoán tự thân , quy định về thoả thuận giá cả giữa các đối thủ cạnh tranh, tẩy chay hàng hoá, lạm dụng sức mạnh thị trường, tập trung kinh tế v.v.... Đó là những quy định tại chương 2 về các vấn đề thoả thuận hạn chế cạnh tranh, lạm dụng vị trí thống lĩnh thị trường cùng với vị trí độc quyền và tập trung kinh tế. Nếu so với các nước có nền kinh tế thị trường phát triển thì những quy định trong Luật cạnh tranh của Việt Nam về kiểm soát độc quyền chưa thể nói là đầy đủ. Tuy thế, trong điều kiện nền kinh tế nước ta hiện nay, việc quy định như vậy là tương đối rõ ràng và thống nhất. Trong tương lai, khi tính cạnh tranh của thị trường đạt ở mức độ cao hơn với nhiều hành vi cạnh tranh khác phát sinh, sự bổ sung các quy định mới về kiểm soát độc quyền sẽ là cần thiết. Loại thứ hai rất phổ biến ở nước ta là loại hình độc quyền được coi là phổ biến nhất ở Việt Nam hiện nay là độc quyền là kết quả của cơ chế hành chính trước đây và một số quy định của pháp luật cũng như các chính sách kinh tế hiện hành. Trong nền kinh tế kế hoạch hoá tập trung cao độ trước đây, chúng ta chỉ thừa nhận hình thức sở hữu nhà nước và sở hữu tập thể, sở hữu tư nhân không được thừa nhận trong thời gian đó và việc đó tạo ra sự độc quyền của nhà nước trong nền kinh tế. Nhà nước thành lập các xí nghiệp quốc doanh để sản xuất và cung ứng sản phẩm cho người tiêu dùng. Cơ chế quản lý kinh tế bằng các mệnh lệnh hành chính đã hình thành nên các doanh nghiệp nhà nước độc quyền mà một số vẫn còn tồn tại cho đến ngày nay. Hơn nữa, hiện nay còn có xu hướng độc quyền nhà nước biến thành độc quyền doanh nghiệp. Việc nắm giữ đường trục viễn thông quốc gia sẽ tạo lợi thế cho VNPT ngăn cản các công ty khác tham gia vào thị trường viễn thông, bởi lẽ nếu các công ty khác muốn cung cấp dịch vụ viễn thông họ buộc phải sử dụng đường trục viễn thông quốc gia do VNPT quản lý. Với lợi thế về thị phần sẵn có từ trước cùng với các quy định của pháp luật, VNPT đã tính giá dịch vụ viễn thông cung cấp cho người sử dụng cao hơn 30% so với các nước ASEAN . Tình trạng này cũng tương tự như ở Tổng công ty điện lực Việt Nam (EVN). Ở nước ta

đã có một số doanh nghiệp sản xuất điện nhưng chỉ EVN được nắm giữ hệ thống truyền tải điện. Trong thị trường điện lực, việc sản xuất điện có liên quan mật thiết đến việc truyền tải điện. Điều này làm cho các doanh nghiệp sản xuất điện phải phụ thuộc vào EVN - một đối thủ cạnh tranh trên cùng thị trường. Chính vì vậy, độc quyền của EVN đối với việc kinh doanh điện là điều không thể tránh khỏi.

Như vậy đi cùng với sự phát triển của nền công nghiệp 4.0 các hình thức kinh tế thường xuyên biến đổi ngày càng trở nên phức tạp hơn nhất là mối quan hệ giữa cạnh tranh và độc quyền. Những hình thức đó làm ra nhiều mặt lợi nhưng cũng không ít các mặt tiêu cực đã nêu ở trên. Đối với Việt Nam ta mà nói chúng ta mới ở chặng đầu của hình thức này chúng ta cần tỉnh táo và xem xét rút ra bài học không đi vào vết xe đổ.

PHẦN 3

GIẢI PHÁP CHO NHỮNG MẶT TIÊU CỰC VỀ CẠNH TRANH VÀ ĐỘC QUYỀN

Với nền công nghiệp 4.0 phát triển như hiện nay ta thấy rõ những biện pháp chống độc quyền ngày xưa ta từng áp dụng không còn thật sự hữu hiệu nữa. Nếu theo như những biện pháp chống độc quyền ngày xưa thì dù ta có bắt Google phân thân ra 5 công ty nữa thì với hiệu ứng mạng họ cũng tìm cách liên kết lại tập lại thành một thế lực lớn mạnh không thua kém ban đầu. Như vậy để đáp ứng tình hình thực tế như hiện nay các cơ quan chống độc quyền cần phải đổi mới cách thức hoạt động cho phù hợp với kỉ nguyên số. Ví dụ, khi xác định các trường hợp cần can thiệp, không nên quá coi trọng yếu tố quy mô mà cần tính đến tài sản dữ liệu của công ty khi diễn ra giao dịch. Giá mua cũng có thể là tín hiệu cho thấy một bên đang tìm cách giải thoát mình khỏi một mối nguy hiểm. Theo cách đó, câu hỏi về độc quyền sẽ phải đặt ra với trường hợp của Facebook và WhatsApp. Chúng ta cần tỉnh táo hơn và thu nhập dữ liệu nhiều hơn khi phân tích các động lực thị trường của doanh nghiệp, chẳng hạn sử dụng kỹ thuật mô phỏng để phát hiện ra các trường hợp thông đồng về giá hoặc để xác định giải pháp tốt nhất nhằm thúc đẩy cạnh tranh.

Các cơ quan chức năng cần nói lòng sự kiểm soát mà các nhà cung cấp dịch vụ trực tuyến áp đặt lên người sử dụng đồng thời kiểm soát các nhà dịch vụ nhiều hơn. Yêu cầu các công ty sở hữu dữ liệu tiết lộ cho người tiêu dùng về những thông tin họ nắm giữ và lợi nhuận kiếm được từ kho dữ liệu đó.

Chính phủ có thể khuyến khích sự ra đời của các dịch vụ mới bằng cách mở một số kho dữ liệu của mình hoặc biến nhiều hợp phần quan trọng của nền kinh tế dữ liệu thành cơ sở hạ tầng công cộng (như cách Ấn Độ đã làm với hệ thống nhận diện số Aadhaar). Cơ quan quản lý cũng có thể yêu cầu các ngân

hàng, doanh nghiệp chia sẻ một số loại dữ liệu nhất định, với sự đồng ý của người dùng.

Tất nhiên, việc chống độc quyền trong thời đại thông tin không dễ dàng và rất có thể việc chia sẻ dữ liệu nhiều hơn tiềm ẩn những rủi ro mới – rủi ro xâm phạm quyền riêng tư. Nếu một nước mà không muốn mình bị những gã khổng lồ thống trị thì ngay từ bây giờ chúng ta nên có những biến pháp quyết liệt và tỉnh táo.

KẾT LUẬN

Như vậy đề tài “**Quan hệ cạnh tranh và độc quyền trong nền kinh tế thị trường và thực tiễn Việt Nam hiện nay**” thật sự là một đề tài mang tính thời sự đối với bối cảnh dịch Covid-19 kết hợp với bùng nổ nền tảng số hiện nay. Bản chất của quan hệ cạnh tranh và độc quyền ta thấy nó là hình thức mới là đỉnh cao trong cạnh tranh làm cạnh tranh trở nên gay gắt hơn. Những vấn đề xoay quanh nó gần đây ta thấy nó không dịu lại mà tiếp tục nóng lên sau khi Alibaba bị Trung Quốc xử phạt và tiếp đó là Tencent. Đối với kinh tế đây thật sự là một hình thức đòn bẩy nhưng tiềm ẩn hậu họa lớn nếu không kiểm soát nó. Nếu không có các biện pháp hữu hiệu thì thật sự rất nguy hiểm khi sự độc quyền áp đảo thị trường và dần dần nguy hiểm hơn là khi các công ty đó đã chiếm ưu thế về kinh tế thì sẽ lấn át về nền chính trị của một nước gây ảnh hưởng đến thể chế và nền độc lập của nước đó.

Giải pháp cho vấn đề cạnh tranh và độc quyền này tôi đã phân tích rất rõ nhưng tóm lại chúng ta phải tùy thời ứng biến không nên cứng nhắc giải pháp cụ thể mà cần phải linh hoạt tỉnh táo phân tích kỹ càng vấn đề.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Giáo trình kinh tế chính trị kinh tế chính trị Mác Lênin

2. Tài liệu học tập và bài thực hành kinh tế chính trị Mác Lênin

3. Báo doanh nhân “Chống độc quyền thời 4.0”

<https://www.doanhnhonline.com.vn/chong-doc-quyen-thoi-4-0/>

4. Báo nghiên cứu luật pháp ngày 10/6/2021 về vấn đề độc quyền ở Việt Nam

<http://lapphap.vn/Pages/tintuc/tinchitiet.aspx?tintucid=208973>

